

קונטרס

מאור יעקב

לע"נ הרה"ח ר' יעקב ז"ל בן הרה"ח ר' מנחם מנדל הי"ד
וזוגתו מרת אסתר מלכה ע"ה בת הרה"ח ר' יעקב ירוחם ז"ל

על דיני פורים לבן ישיבה

גיליון מס' 20 - חלק א'

מהש"ע והמ"ב ועד פוסקי זמננו
וכן נוסף גם פסקים מפוסקי ספרד

ובגיליון זה נוסף גם פסקים מעמוד ההוראה
הגאון הגדול ר' עזריאל אויערבאך שליט"א
עם הערות והוספות

ובסופו בירורי הלכה בענין משלוח מנות בפירות שביעית
ובענין קביעת שם "אדר" בשנה מעוברת לבר מצוה וליארצייט

תוכן העניינים

תשובות פוסקי הדור על האיסור לצחוק על רבנים בפורים----- עמ' ד'

פרק א' - דינים כלליים לבן ישיבה בהל' פורים----- עמ' ה'

א. חיוב בני הישיבה במחצית השקל / ב. נתינת מחצית השקל לבני ישיבה / ג. בני ספרד - שמיעת פרשת זכור / ד. פ' זכור בהברות שונות ולטלטל לשם כך ס"ת / ה. ללמוד או לישון לפני קריאת המגילה / ו. קריאת המגילה במבטא שונה / ז. בן ישיבה הלומד בירושלים ובית הוריו במקום אחר לענין קריאת המגילה / ח. בני הישיבה הכרכים היוצאים לערי הפרזות / ט. דינם כששבים לירושלים / י. פרוז החוזר לישיבתו בכרך / יא. בן ישיבה הלומד בעיר הפרוזה והוריו גרים בכרך / יב. אסיפת כסף לת"ת - כיצד / יג. חיוב בני הישיבה במשלוח מנות / יד. קיום משלוח מנות בארוחתם / טו. חיוב בני ישיבה במתנות לאביונים / טז. מתנות לאביונים - נתינתו לבן ישיבה או לתת"ם / יז. הזיק חבירו / יח. סעודת פורים / יט. לשלוח משלוח מנות בפירות שביעית / כ. להחזיר משלוח מנות בפירות שביעית / כא. תפילה בלבוש כראוי בפורים / כב. האוספים כסף ועוברים ממקום למקום לענין ברכה ראשונה ואחרונה

פסקים ותשובות מחדב"נ הגה"ג ר' עזריאל אויערבאך שליט"א ----- עמ' ט"ו

בירור הלכה סי' א' - בענין משלוח מנות בפירות שביעית ----- עמ' כ'

בירור הלכה סי' ב - בענין קביעת שם "אדר" בשנה מעוברת לבר מצוה וליארצייט ----- עמ' כח

פתיחה

אודה ה' בכל לבב בסוד ישרים ועדה, על כל חסדיו אשר גמלני ומאפילה לאורה הוציאני, ומצוף אמריו הטעימני, ומיושבי ביהמ"ד שמני, וקונטרס להוציא לאור זיכני, ואמרתיו אולי אזכה לעצמי בבירור מקחה של תורה, דבר ד' זו הלכה, אשר רק היא אגוני ומצלה בעידנה ושלא בעידנה, ואמרתיו להעלותם בקונטרס להגדיל תורה ולהאדירה, ועל אף שהמלאכה נראית מתחילה גדולה ועצומה, אך הלא כן לימדונו חז"ל לא עליך המלאכה לגמור, ונשאני לבי לקרבה אל המלאכה, והנה היום הלכה אחת ולמחר הלכה אחרת, עד אשר קובץ על יד ירבה, ותהילה להשי"ת אף זיכני לברך על המוגמר, ובאשר עיקר הדברים ידועים לכל בר בי רב, ובפרט בזמננו שכבר יצאו ספרים רבים וטובים מזה בהלכות אלו, ואין כאן עוד תועלת חזרה כליקוטי בתר ליקוטי. ומחמת קוצר הזמן שבבין הסדרים וההלכות הרבות שבה' פורים לא היה בידי זמן לכתוב על כל ה' פורים, אך באשר הדינים הנוגעים לכן ישיבה לא נמנעתי מלכתוב כדי לזכות את אותם שלא זכו לדעת או ללמד ה' פורים. ובזמנים קצרים נשאני לבי לכתוב קצת מפסקיו של חתנא דבי נשיאה הגאון הגדול ר' עזריאל אויערבאך שליט"א (מרא דאתרא בירושלים עיה"ק) שזכה לשמש את רבן ומאורן של ישראל מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל, ועל זה הוספתי הערות והוספות כדי להוסיף במקום שחולקים פוסקים אחרים או כשמסכימים עם דברי הגאון שאר הפוסקים.

עוד ראיתי לעורר מה שנפרץ בשנים האחרונות שישנם ישיבות וקהילות ובתי כנסיות שעושים להם בפורים מה שנקרא "פורים רוב" והוא צוחק מהרב או מהראש ישיבה ודבר זה כרוך בכמה איסורים דאורייתא, ואף אם הרב מוחל כתבו כל הפוסקים (כפי שהובא בקונטרס) שאסור וכולם ציינו לדברי הריב"ש (שו"ת הריב"ש סי' כ') בשם הראב"ד דאע"פ שאמרו רב שמחל על כבודו כבודו מחול היינו כבוד מחמת תורתו אבל על בזיונו אינו יכול למחול. ועל כן ראיתי לנכון להביא את דברי הפוסקים (וחלק מהם הבאתי אף אם מקורותיהם מצולם מהספרים) שכתבו דברים חריפים בענין זה. ומפני שהשנה (תשע"ו) השנה השמינית ומצוי מאד שיש לאנשים יין של אוצר ב"ד הקדוש בקדושת שביעית ומעונינים לתת את זה במשלוח מנות כתבנו בירור הלכה בענין משלוח מנות בפירות שביעית. ועל הכל אזכיר שוב שאין לסמוך על שום דבר הלכה למעשה בלי לעיין במקורות לשער הציון הנמצא בעמ' י"ג. וה' יאיר עינינו שלא תהיה טעות תחת ידינו. ועל כן אבקש מכל מי שמוצא טעות או מה להעיר שלא ימנע טוב מבעליו ויודיעני בפל': 0583288647 או בטל': 02-5860648.

פסק מרבינו מרן רשכבה"ג הגרי"ש אלישיב זצוק"ל בענין זה

(מועתק מסוף ספר יבקשו מפיהו ח"ב עמ' תרס)

רשימת השאלות:

1. שאלו אם מותר להתלוצץ מר"מ בישיבה בדבר שהוא ענין אישי? ומרן זצ"ל ענה שאסור, אך מותר לחקות אופן אמירת השיעור של הר"מ, ובתנאי שעושה זאת באופן שאינו מביישו. (תשנ"ג).
2. מרן זצ"ל פסק שצריך להשגיח על ה"פורים רוב" שינהג בדרך כבוד כלפי ההנהלה, כי אפי' בפורים אין היתר לבזות הרמ"ם בישיבה. (תשנ"ו).

ובס' אשרי האיש (פמ"ח אות ז') כתב בשמו בזה"ל: "יש להקפיד שלא לבייש את חברו, וכל שכן את רבותיו ושאר תלמידי חכמים, משום שבפורים אין היתר לעשות עבירות. ומה שנוהגים תלמידים לחבר שירים על רבותיהם ושאר תלמידי חכמים, יש בזה איסור גמור של מלבין פני חברו ברבים, ואיסור מבזה תלמידי חכמים ועוד. ויש להתיר רק באופן שברור שרבו לא יפגע מזה, וגם אין בזה כל בזיון. עכ"ל.

פסק מראב"ד ירושלים מרן פוסק הדור הגר"מ שטרנבוך שליט"א בענין זה

(מתוך ספרו מועדים וזמנים ח"ב סי' קצא בהע' ב' למטה)

וזהו לשונו: "ומצינו מקומות ואפי' לפעמים אצל בני תורה שקובעים יחד מסיבה בפורים כדי להתלוצץ ואפי' מרבנים ות"ח ר"ל, ועוברים אז בחמורות שבחמורות באיסור ביזוי ת"ח מלבין פני חברו ברבים לשה"ר וכד' שאין להם חלק לעוה"ב, ובפרט אם הת"ח שומע מזה ומצטער ומתבייש הוא עוון פלילי ממש אפי' בפורים, והכשרים נהגו להתלוצץ ביום זה מהמון ועמלק מהמינים וכופרים מתבוללים ולאומיים ופורקי עול וכד', שמצוה להתלוצץ מהם תמיד גם בכל השנה ובפרט בפורים מצווה טפי ולא ח"ו מת"ח שהמבזה אותם אין לו רפואה למכתו, וכן כשרי ישראל אסור לצערם ולבזותם אפי' לרגע גם בפורים שיש בזה איסור תורה עכ"ל עיי"ש עוד.

וכן פסק הגרא"ד הורוויץ זצוק"ל (חבר בד"ץ העדה החרדית) בשו"ת קנין תורה (ח"ד סי' קכה הובא דבריו בפסקי תשובות סי' תרצה אות ח') - שאין שום היתר להעליב ולבייש בני אדם, וביוש הוא צער הגוף גדול, וחמור מדיני ממונות, עיי"ש.

פרק א' - דינים כלליים לבן ישיבה בהל' פורים

חוב בני הישיבה במחצית השקל

א. בחורים בני עשרים שנה ומעלה, חייבים לכ"ע ליתן זכר למחצית השקל¹, ומיהו אף בפחות מגיל עשרים נהגו ליתן².

נתינת מחצה"ש לבני ישיבה

ב. מצווה מן המובחר ליתן את הכסף שתורמים "לזכר למחצית השקל" לבחורי ישיבה שאין להם כדי צרכם וסיפוקם, וכן לשיבות ומוסדות תורה³. ואפשר ליתן גם לבדק הבית של ביהכנ"ס וליתומכי תורה' ולהפצת יהדות וחינוך וכדומה⁴. וי"א⁵ שיש ליתנם לעניים דוקא ולא לצרכי ביהכנ"ס.

----- שער הציון -----

¹ כלומר אע"פ שהרבה מן הפוסקים ס"ל דאין חיוב אף מבן י"ג ומעלה שכן הוא ע"פ פירוש הרע"ב במשניות (שקלים פ"א משנה ג'), וכ"כ המהרי"ל (הל' פורים-ד, הו"ד בדרכי משה סי' תרצ"ד), החינוך (מצוה קה), הרוקח (בירושלמי שם), הרמ"א (סי' תרצד ס"א), הלבוש (סי' תרצד ס"א), הגר"א (סי' תרצד ד"ה ואין חיוב), התפארי"י (פ"א מ"ג אות יז), וכ"פ בשו"ת מנחת אלעזר (ח"א סי' לג). מ"מ מבן כ' ומעלה לכ"ע חייב ליתן ועי' בס' ימי משתה ושמחה (פ"ב הע' 32) שכתב שיש להעיר מדברי המהרי"ל דמש"כ שדווקא מבן כ' ומעלה חייב קאי על המנהג ליתן מחצה"ש, אבל לא מיירי על המנהג לתת ג' מטבעות. ואילו בס' המנהגים שכותב שגם קטנים נותנים מיירי במנהג נתינת הג' מטבעות המחציות, וא"כ אין שום מח' בין המהרי"ל ובין ס' המנהגים, ומה שהבין הרמ"א במהרי"ל שהדין של מבן כ' שנה ולמעלה קאי על נתינת ג' המטבעות ונשאר בצ"ע.

² והיינו לא מיבעיא לפוסקים דס"ל דאף מבן י"ג יש חיוב לתת מחצה"ש שכן הוא בפירוש התו"י על המשניות (שקלים פ"א מ"ד ד"ה כל כהן), וכ"כ הרמב"ם (פ"א מהל' שקלים ה"ז), הרמב"ן (ע"ה"ת ריש פ' כי תשא ל"ב), והמאירי (), וכ"ה בירושלמי (שקלים פ"א מ"ג) בפ"י השיירי קרבן, וכ"ה להלכה במג"א (סי' תרצד סק"ג), ערוה"ש (סי' תרצד סק"ח), מטה יהודה (סי' תרצד), וכן ראיתי בס' הל' חג בחג (פורים פ"ה הע' 6) בשם החי"א, מ"מ גם בלא זה כבר כתבו האחרונים שהמנהג לתת אף עבור הילדים וכן איתא בלבוש (סי' תרפו סק"ד), א"ר (סי' תרפו סק"ד), והיעב"ץ בסידורו, והובא מנהג זה במ"ב (סי' תרצד סק"ה) ובערוה"ש (שם). וטעם המנהג כתב בכה"ח (סי' תרצד סק"ז) משום דכתוב בשקלים "לכפר על נפשותיכם", ע"כ נותנים בעד כל בני הבית, לכפר על נפשותם. ועוד אפשר שטעמם הוא שיש לחשוש לשיטות הגהות ומנהגים שכתב שילדים חייבים. וכ"כ להעיד על מנהג זה שאף בחורים מ"ג שנה ומעלה נותנים מחצה"ש בס' אורחות חיים (ספינקא) בשם ס' דבר הלכה, וכ"פ הגר"ש וואזנר (שו"ת שבה"ל ח"ז סי' קפג), וכ"כ בשו"ת יחו"ד (ח"א סי' פו), ובחזו"ע (עמ' קד), וע"ע בשו"ת מקדש ישראל (סי' נז) ומש"כ בזה הגר"מ שטרנבוך (תשובות והנהגות ח"ג סי' רכט), והגר"מ ברנסדרופר (שו"ת קנה בושם ח"ב סי' לא).

³ כ"כ הגר"ח פלאגיי (רוח חיים סי' תרצד אות ב') דיש לתרום המעות שנתנו הקהל לזכר מחצה"ש לת"ח עניים השוקדים על דלתות תורתנו הק' וכמו שאמרו חז"ל: "אם בקשת לעשות צדקה עשה עם עמלי תורה". וכן המנהג. וכן החזו"א הורה (אורחות רבנו אות סד) לחלק את הכסף מהקערה של מחצה"ש בין התלמידים של הישיבה קטנה. וכ"כ הגר"מ שטרנבוך (תשובות והנהגות ח"א סי' ת) שראוי לדקדק ליתן לעמלי תורה דוקא, ובמיוחד אם אפשר לנצרכים. וכן פסק בשו"ת יחו"ד (שם) ובחזו"ע (שם עמ' קה) דראוי ליתן את מעות זכר למחצה"ש לשיבות ומוסדות תורה.

⁴ הגר"ש אלישיב (אשרי האיש פמ"ב ס"ד). ולגבי צרכי ביהכנ"ס חונים וכד' כתבו גם הכה"ח (סי' תרצד סקכ"ב), הערוה"ש (סי' תרצד סק"ח), וכן בשו"ת מנחת אלעזר (ח"א סי' ל'), ושו"ת משנה שכיר (סי' רל) להתיר.

⁵ שע"ת (סי' תרצד סק"ב), ושעה"צ (סי' תרצד סק"ט). וע"ע בס' הל' חג בחג להגר"מ קארפ (על פורים פ"ה הע' 10) שהביא שם כמה פוסקים דיש ליתן מחצה"ש דוקא לעניים ולא לחזן וכיו"ב ואף במקום שנהגו כן יש לבטל מנהג זה.

בני ספרד - שמיעת פרשת זכור

ג. בחורים ספרדים הלומדים בישיבות אשכנזיות, צריכים לכתחילה לילך בשבת פרשת "זכור" לשמוע הקריאה מבעל קורא ספרדי⁶, ומתוך ס"ת הכתוב בכתב ספרדי⁷ [וה"ה להיפך] דלכתחילה כל אחד צריך לשמוע בהברה שלו, ומ"מ בדיעבד אם שמע בהברה אחרת יצא⁸. ולגבי תימנים ע"י הערה⁹.

פ' זכור בהברות שונות ולטלטל לשם כך ס"ת

ד. כאמור לעיל לכתחילה יש לכל אחד לשמוע הקריאה במבטא שהוא נוהג. אך אותם בחורי ישיבות הנוהגים אחר התפילה להוציא הס"ת שוב ולקרא פ' זכור בכל ההברות לא טוב הם עושים ויש להם לבטל מנהג זה¹⁰, וכל מקום יקראו רק כמנהג הקבוע^{10*}, ומ"מ אם עשו כן יש להם על מי לסמוך¹¹.

ללמוד או לישון לפני קריאת המגילה

ה. מותר לבני הישיבה ללמוד קודם קריאת המגילה, אפי' לאחר שהגיע זמנה, ולא חיישינן שמא ישכח ולא יקרא כיון דקריאת המגילה חביבה עליו¹², ויש אוסרין¹³, ומ"מ מותר ללמוד הלכות מגילה או עניינים השייכים למגילה^{13*}. אבל אסור לישון קודם הקריאה אפי' שינה מועטת¹⁴.

----- שער הציון -----

⁶ כ"פ הגר"ע יוסף (חזון עובדיה פורים עמ' ח'), הגרצ"פ פראנק (מקראי קודש פורים סי' ז'), לקט הקמח (החדש סי' קכח סל"ג אות קכג) בשם החזו"א, שו"ת מנחת יצחק (ח"ג סי' ט'), וח"ד סי' מז), הגרש"י אויערבאך, (הליכ"ש פ"ה סי"כ, ושלמי מועד פנ"ה), הגר"י אלשיך (סי' ישיב משה עמ' יא), וכ"כ הגר"מ שטרנבוך (תשובות והנהגות ח"א סי' קנד) והוסף, דמ"ר החזו"א לא הקפיד על שינוי ההברות בקריאת ושמרן הגר"י מבריסק נסתפק בזה אם מבטא אחר הוא ככל לשון שאינו יוצא בו בקריאת והיה מחמיר לעצמו בזה עיי"ש. וע"ע משי"כ בזה הג"ר אפרים גרינבלאט בשו"ת רבבות אפרים (ח"ו סי' שעו).

⁷ הגר"מ שטרנבוך (מועדים וזמנים ח"ב סי' קסו) ע"פ דברי הלקט יושר בשם התרה"ד עיי"ש, והגר"י אלשיך (קובץ מוריה חוברת קלט עמ' מח, הו"ד בסי' שלחן הפוסקים עמ' קלב). ומ"מ הורה הגר"נ קרליץ שבדיעבד גם מס"ת אחר יצא יד"ח. וכן הורה הגרש"י אויערבאך (הליכות שלמה פ"ד אורחות הלכה 66) שאין להקפיד בדבר שמעולם לא הקפידו בו גדולי הדורות. וע"י שו"ת צ"ץ אליעזר (ח"ד סי' א').

⁸ הגר"מ פיינשטיין (שו"ת אג"מ או"ח ח"ג סי' ה'), המנחת יצחק (ח"ד סי' מז אות ב'), הסטייפלר (קריינא דאגרתא ח"א אגרת קלח, וח"ב אגרת פג), הגרש"י אויערבאך (הליכות שלמה ח"א עמ' סט הע' 68), הג"ר בנימין זילבר (שו"ת אז נדברו ח"ג סי' מח אות א'), הגר"נ קרליץ (אגרת הפורים פ"א הע' ז'), הגר"מ שטרנבוך (תשובות והנהגות ח"א סי' קנד), וכ"כ בשערים המצוינים בהלכה (סי' יח), [וכ"כ בספר בשם שו"ת שרידי אש (ח"ב סי' ה'), שו"ת מנחם משיב (ח"ב סי' מא אות כ), שו"ת דברי ישראל (וועלץ ח"ג סי' לח), שו"ת ודרשת וחקרת (ח"ג סי' יב אות ג'), שו"ת שו"ת חלק לוי (סי' פח), שו"ת משפטי עוזיאל (או"ח סי' ט"ו), שו"ת בית אבי (ח"ג סי' ב'), ושו"ת יבי"א (ח"ו סי' יא)], וכ"ד והגר"ח קנייבסקי (דולה ומשקה עמ' רמג).

⁹ ע"י במה שכתב הגר"מ קארפ בספרו הלי' חג בחג (על פורים פ"ג הע' 11) דאצל תימנים יש חשש אחר, שהס"ת שלהם במסורת אחרת, וזה מעכב לדידן. לפיכך התימני שלא ישמע אחרים או אחרים אצל תימנים, וגם מקום גדול להדר לשמוע שוב קריאה בס"ת תימני שיש לה מסורת מקובלת על השינויים, ומ"מ אין לדקדק כלל בס"ת דידן, וכפי המסורת המקובלת לנו עכ"ל.

¹⁰ כ"כ בסי' הליכות שלמה (פ"ח דבר הלכה הע' ב') בשם הגרש"י אויערבאך שלא יעשו כן באותו ביהכנ"ס לקרוא בכמה הברות דאין זה כבוד הציבור, וכן דעת הגר"מ שטרנבוך שלחזור ולקרא בציבור במבטא שונה מגונה הוא, ועוד שיש לחוש שצריך לקרות בברכה כל פעם שקורא בתורה בציבור, ועוד דיש לחשוש לזילותא בהקדמונים לשנות בציבור ממנהג ישראל שלא היו מקפידים בזה, ובפרט שפ' זכור אין תיבות שבהם שינוי מבטא דשורק לחיריק וע"כ אין לחוש עכ"ד.

^{10*} הגר"נ קרליץ (פסקי שמועות פורים עמ' מא).

¹¹ דבספר שלחן הפוסקים (עמ' קלב הע' 513) הביא בשם הגר"מ שטרנבוך שאין קפידא בדבר לקראות פרשת זכור בכמה הברות כדי לצאת ידי כל המנהגים בנוסח ההברה.

קריאת המגילה במבטא שונה

ו. בני ישיבות ספרדים הלומדים אצל בני אשכנז, יוצאים יד"ח בשמיעת קריאת המגילה במבטא אשכנזי¹⁵. וה"ה להיפך¹⁶.

בן ישיבה הלומד בירושלים ובית הוריו במקום אחר לענין קריאת המגילה

ז. י"א¹⁷ שמעמד של תלמידי ישיבה נקבע ע"י היכן הוא לומד (ושגם דר שם) ולא ע"י היכן שגרה משפחתו, ולכן בן ישיבה הלומד בירושלים ואוכל וישן שם בקביעות, אף שהוריו דרים בערי הפרזות והוא מגיע אליהם בבין הזמנים וכד', דינו כבן כרך, אך אם רגיל לישון בבית הוריו אינו כבן כרך. וי"א¹⁸ שלענין פורים עיקרה תלוי במקום מושבם בפורים גופא. ויש מסתפקים^{18*} אם בן ישיבה שלומד בכרך ומקום מגוריו בעיר או להיפך, אם דינו כבן עיר או כבן כרך ומספק יקרא בלי ברכה. אך אם באים לי"ד לעיר לביתם, אפי' באו לעיר רק בליל אחר כניסת הלילה, אם היה דעתם לכך בכניסת ליל י"ד להכנס לעיר קודם עלוה"ש של י"ד ולשהות שם עד אחר עלוה"ש, חייבים מדינא בקריאת י"ד, ואפי' בעודם בכרך בליל י"ד יכולים לקרות שם את המגילה עם ברכה, כיון שדעתם לחזור לעיר (שזהו מקומם) קודם עלוה"ש של י"ד^{18**}.

בני הישיבה הכרכים היוצאים לערי הפרזות

ח. בני הישיבה הכרכים היוצאים לערי הפרזות לגביית כספי צדקה, או להשתתף בשמחת פורים, אם בדעתם לשהות בעיר הפרוזה, וגם באו שם קודם תחילת הלילה [של י"ד], דינם כדיני הפרזים לכל ענייניהם, אך אם הגיעו לשם אחר כניסת הלילה [של י"ד] יקראו מספק בלי ברכה. אמנם אם אין

----- שער הציון -----
¹² מג"א (סי' תרצו סק"ז) בשם הרא"ם בחידושו על הסמ"ג (ד"ה שכשר כל הלילה), וכן פסקו בערוה"ש (סי' תרצב סק"ח), פמ"ג (סי' תרצב"ב משב"ז סק"ג) ומטה יהודה (הו"ד בס' ה' חג בחג פ"ה הע' 6).

¹³ החוות יאיר (סי' י"א) כתב דלכתחילה לא יתחיל בלימוד אבל אם התחיל בלימוד אינו פוסק, ואילו בסידור בית עובד (דף קע"ג:) מסיק דאפי' אם התחיל פוסק.

^{13*} נטעי גבריאל (פלי"ב ס"ח).

¹⁴ כ"כ ה"ט"ז (סי' תרצב סק"ג) והו"ד במ"ב (סי' תרצב סקט"ו).

¹⁵ הגר"ע יוסף (חזון עובדיה פורים עמ' 2).

¹⁶ החזו"א (ספר ימי הפורים עמ' נא), הגר"צ פראנק (סי' יב), הגר"מ פיינשטיין (שו"ת אג"מ או"ח ח"ג סי' ה', וח"ד סי' כג), הגר"ש אויערבאך (שלמי מועד עמ' רעא), הגר"ש אלישיב (אשרי האיש פמ"א סי"ב, וספר בלילה ההוא עמ' 110), הגר"מ שטרנבוך (תשובות והנהגות ח"א סי' תא), והגר"ח קנייבסקי (ישמח ישראל הע' 55). וכמו"כ לגבי קריה"ת פסקו הכה"ח (סי' קמו סקכ"ג), המנחת יצחק (שו"ת מנח"י ח"ב סי' יב), והגר"ע יוסף (שו"ת יביע אומר ח"ח יו"ד סי' כה), וכ"כ בשו"ת ציץ אליעזר (חי"ד סי' ג') שיוצאים יד"ח גם בהברה שונה, וכך היה נוהג לפעמים הסטייפלר (אורחות רבנו ח"א עמ' עב), אך בלקט הקמח (סי' קכח אות קכג) כתב בשם החזו"א שלא יוצאים יד"ח אשכנזי בקריה"ת במבטא ספרדי. וע"ע בתשובות והנהגות (ספר ליקוטי תשובות והנהגות על פורים) להגר"מ שטרנבוך שכתב להאריך בזה והביא שלגבי קריה"ת הגר"ז מבריסק הקפיד על זה והחזו"א לא הקפיד על זה, וכתב בשם הגר"ח מבריסק לחלק בין קריה"ת שלא יוצאים יד"ח לקריאת המגילה שיוצאים יד"ח, עיי"ש ועי' מש"כ להאריך בענין מבטא חסידי או ספרדי ואם זה מעכב, ויש עוד מה להוסיף בזה ואכמ"ל.

¹⁷ הג"ר אפרים גרינבלאט (שו"ת רבבות אפרים ח"ב סי' תמח) בשם הגר"ש אלישיב.

¹⁸ הגר"מ שטרנבוך (מועדים וזמנים סוף סי' קפ"ד וראה בפורים משולש לבעל מוע"ז סעי' ט').

^{18*} הגר"צ פראנק (מקראי קודש פורים סי' י"ז).

^{18**} הג"ר בן ציון פלמן (שלמי תודה סי' י"ז אות ח').

בדעתם להשאיר בפרזים עד עלוה"ש, אפי' אם באו לשם קודם כניסת ליל י"ד, פטורים בכל גוונא ביי"ד.¹⁹

דינא כששבים לירושלים

ט. בני הישיבה הנ"ל שבית הוריהם בירושלים כששבים לירושלים אף אם חזרו בליל ט"ו משחשיכה, קוראים המגילה בברכה, וחייבים בכל מצוות הפורים.²⁰ וי"א^{20*} שאף אם בית הוריהם בפרזים ושם שהו ביי"ד, מ"מ כשחוזרים לישיבה חייבים מדינא בקריאה בט"ו, כיון שהבחורים לומדים בקביעות בכרך כל ימות השנה.

פרוז החוזר לישיבתו בכרך

י. בני ישיבה שבית הוריהם בפרזים ולומדים בישיבה בירושלים, ושהו ביי"ד בבית הוריהם בעיר ושוב ליל ט"ו לישיבתם - וכפי שמצוי שמגיעים לשמוח בישיבתם ליל ט"ו וכד', אם הגיעו מבעוד יום, קוראים את המגילה בברכה וחייבים בכל מצוות הפורים, ואם נכנסו לכרך בלילה, קוראים בלי ברכה.²¹

בן ישיבה הלומד בעיר הפרוזה והוריו גרים בכרך

יא. בן ישיבה הלומד בעיר הפרוזה ואוכל וישן שם בקביעות, והוריו גרים בכרך, אם היה בפרזים ביי"ד וקיים שם את מצוות היום, ואח"כ חזר לבית הוריו שבכרך, אף כשחוזר בליל ט"ו, יקרא את המגילה גם בט"ו בלא ברכה.²² ויש מי שאומר²³ שבכה"ג פטור ממגילה אך כתב להחמיר לקרות בלי ברכה.²⁴ וכאן המקום לציין דכיון דדינים אלו מצויים בבני ישיבה היוצאים מעיר לעיר, ובפרט אותם ההולכים לאסוף כסף לצרכי הת"ת שבישיבה, מוטל עליהם חיוב ללמוד את הדינים הללו.²⁵ ובכל דבר יעשו שאלת חכם איך לנהוג לגבי קריאת המגילה.

----- שער הציון -----

¹⁹ הגרי"ש אלישיב (הליכות והנהגות עמ' 10-11 ואשרי האיש), וכ"כ הגר"ר בן ציון פלמן (שלמי תודה סי' י"ז אות ח').

²⁰ ספר תורת הישיבה (פ"ג הע' 7) בשם החזו"א והגרצ"פ פראנק.

^{20*} הגר"ר בן ציון פלמן (שלמי תודה סי' לז אות ח') בשם הגר"נ קרליץ.

²¹ הגרש"ז אויערבאך (הליכות שלמה פ"כ סי' ו'), והגר"ר יהודה עדס (ס' פרזים ומוקפים סי' ג' בסופו אות ג'). ומש"כ לקרא בלי ברכה משום שחששו לשי' החזו"א (או"ח סי' קנב סק"ו) דבכה"ג באמת הורה החזו"א שאין להם חיוב לקרוא בט"ו (עי' ס' שלמי תודה סי' לז אות ח'), אך לדעת המ"ב (סי' תרפ"ח סק"יב) חייב לקרוא בברכה אף שהגיע לכרך בלילה. וראיתי בס' אשרי האיש (פמ"ה סי"ב) ובשבות יצחק (פורים ח"ז עמ' כו) שכתבו גם בשם הגרש"א שבכה"ג לא יכול לברך. אך לא כתבו אם זה דוקא כשהגיע מבעו"י או אף כשהגיע משחשיכה.

²² הגרי"ש אלישיב (אשרי האיש פמ"ה סי"ב), וכן העלה בהררי קודש (במקראי קודש עמ' קח). והחזו"א הורה שבכה"ג חייבים מדינא בקריאת המגילה. והגר"ח קנייבסקי (אגרת הפורים פ"ח הע' יב) דעתו נוטה דבחור ההולך לבית הוריו אין צריך עקירת דירה דבית הוריו מיקרי ביתו, ולפ"ד בחורים הלומדים בעיר ונוסעים ביום י"ד לבית הוריהם שבירושלים חייבים מדינא בקריאת המגילה.

²³ הגר"מ שטרנבוך (מועדים וזמנים סו"ס קפד, וראה בפורים משולש לבעל מועדים וזמנים בסעי' ט').

²⁴ דכיון דהדין אי מיקרי בזה קבוע או בן יומו לא נתבאר להדיא, יש להחמיר לתפוס תמיד לחומרא לקרות בלי ברכה.

²⁵ כ"כ בס' תורת הישיבה (פ"ג הע' 7). ודינים אלו כתובים בשו"ע בסי' תרפ"ח סי"ה ויש לדעת גם את פסקי החזו"א שבהרבה מדינים אלו חולק על המ"ב וכיון שיש בזה הרבה שיטות וגם ג' שי' בראשונים והרבה לפלוג בזה האחרונים (ואני מפני קוצר הזמן שיש בבין הסדרים לא היה באפשרותי לכתוב הכל) על כן ראוי לכל בן ישיבה ללמוד את פרטי השיטות והדינים המובאים בספר ימי משתה ושמחה (פל"ח) ובפסקי תשובות (סי' תרפ"ח אות ט, י) שהביאו את כל

אסיפת כסף לת"ת - כיצד

יב. יש למחות באותם רבים מבני הישיבות האוספים כסף ביום הפורים לצורכי ישיבתם, ודוחקים ולוחצים הרבה על בעה"ב שירבה להם תרומה, ואותם העושים כן, יצא שכרם בהפסדם ועוברים משום גזל²⁶.

חיוב בני הישיבה במשלוח מנות

יג. בחורים, אפי' הם סמוכים על שולחן אביהם י"א²⁷ שצריכים לקיים בפני"ע מצוות משלוח מנות וי"א²⁸ שיוצאים במה שאביהם שולח עבורם, ויש²⁹ פוטרם אותם ממצוה זו. ויש³⁰ מסתפקים בזה. וי"א³¹ שזה תלוי בב' הטעמים בטעם מצות משלוח מנות³².

קיום משלוח מנות בארוחתם

יד. בני ישיבה מקיימים מצות משלוח מנות איש לרעהו בנתינת ארוחתם שמקבלים בישיבה, [אם זה מתנה שרשאי מטעם הישיבה לתת את זה למישהו זר מחוץ לישיבה³²], ואף יכולים להחליף זה עם זה את המנות שהם מקבלים בישיבה, אע"פ שהמנות אינם שייכות להם, ואין להם בהם אלא היתר אכילה בלבד³³.

----- שער הציון -----

שיטות הראשונים והפוסקים עד הלכה למעשה בפוסקי זמנינו. ולגבי דיני בחור ישיבה עיי' בס' שלמי תודה (סי' ל"ז אות ח') להג"ר בן ציון פלמן.

²⁶ כ"כ בס' תורת הישיבה (פ"ג סוף הע' 19) בשם הגר"ח קנייבסקי ועיי"ש מש"כ להאריך בטעם הדבר.

²⁷ אורחות חיים (טו) בשם ספר מאורי אור (חלק עוד למועד דף קטט), וכן פסקו הערוה"ש, הגרש"ז אויערבאך (שלמי מועד עמ' רפ), הגר"ש אלישיב (אשרי האיש פמ"ז ס"ב), והגר"ע יוסף (חזון עובדיה פורים עמ' קמב), וכן מבואר בשפת אמת (מגילה דף ז' ע"ב), וכן אמר לי הגר"מ גרוס.

²⁸ הגר"נ קרליץ (שלמי תודה פורים סי' כח עמ' רפט). וכן דעת הגר"ח קנייבסקי (קיצור דיני פורים עמ' מ' אות א') שטוב להקנות המשלוח מנות לבני ביתו, וכ"כ בשו"ת קנין תורה (ח"א סי' קלב), והסטיפלר (אורחות רבנו עמ' נא) הסתפק בזה ולכן בביתו הבנות הפנויות לא נתנו מתנות לאביונים ומשלוח מנות והחזו"א לא העיר על כך. ורק בניו ונכדיו לאחר הבר מצוה נותנים מעצמם, ושולחים מעצמם משום שמחת פורים. אך לדעת הגרש"ז אויערבאך (פסקי הלכות עמ' כח אות ח') אינו צריך להקנות.

²⁹ המג"א (סי' תרצה סק"ב) כתב שבן הסמוך על שולחן אביו אינו צריך לשלוח משלוח מנות וכן מבואר בלקט יושר (עמ' 158). ולפ"ז כתב בשו"ת קנין תורה (ח"א סי' קלב) שגם בחורי ישיבה אינם חייבים במצווה זו אלא שכבר כתבו המג"א והלקט יושר, וכ"כ בכה"ח (סי' תרצה סק"ז) והחיי"א (כלל קנה סל"ג) שיש להחמיר עליהם שגם הם ישלחו מנות וכן דעת הגר"נ קרליץ (שלמי תודה שם) שאע"פ שאביהם שולח עבורם מ"מ יקיימו גם בעצמם את המצווה.

³⁰ מקור חיים (סי' תרצה ס"ד), וא"א בוטשאטש (מהדו"ק סי' תרצה).

³¹ שו"ת חת"ס (חלק או"ח סי' קצו).

³² והיינו דיש ב' טעמים לטעם מצוות משלוח מנות א. טעם התרה"ד (סי' קיא) כדי לאפשר לכל אחד לקיים סעודת פורים כראוי. ב. טעם המנות הלוי להגר"ש אלקבץ (בפירושו על מגילת אסתר על הפס' ט, יט ו-כב) כדי להרבות רעות ואהבה בין אדם לחבירו. ולפ"ז כתב החת"ס דאם הטעם הוא משום מילוי חסרון סעודתו של חבירו, א"כ כל שהוא עצמו סמוך על שולחן אחרים פטור מזה, ואי טעמא משום אהבת רעים, גם הסמוך על שולחן אחרים חייב.

³² כן הוסיפו הגרש"ז אויערבאך (הליכו"ש עמ' שלג סט"ז), והגר"נ קרליץ (פסקי שמועות).

³³ הגרש"ז אויערבאך (הליכו"ש שם), הגר"ש אלישיב (יבקשו מפייה פורים פ"א אות טו, ו-טז), הגר"נ קרליץ (פסקי שמועות שם), וכן מבואר בשפת אמת (מגילה דף ז' ע"ב ד"ה אבי), וכן אמר לי הגר"מ גרוס והוסיף, שצריך לזכות בזה ואז לתת.

חוב בני ישיבה במתנות לאביונים

טו. בחורים הסמוכים על שולחן אביהם, יש³⁴ מסתפקים אם חייבים במצוות מתנות לאביונים. וי"א³⁵ שחייבים, וי"א³⁶ שפטורים, ומ"מ יש להחמיר ולקיים את המצוה ויקנה האב את המתנות לאביונים לבניו³⁷, וי"א^{37*} שאינו צריך להקנות. ושיעור המתנות לאביונים לבחורי ישיבה ע"י בשער הציון³⁸.

מתנות לאביונים - נתינתו לבן ישיבה או לתת"ם

טז. בחורי ישיבה שאינם מקבלים מהוריהם די צרכם ופרנסתם (בהוצאות רגילות), ואין להם מקור הכנסה קבוע שיכולים להתפרנס ממנו כדי הצורך, הרי הם בגדר "אביונים", ומקיימים בהם בהידור מצות מתנות לאביונים³⁹. ובני ישיבה שאביהם מספק להם כל צרכיהם יש מי⁴⁰ שמסתפק אם הם בגדר עניים, ויש מי⁴¹ שאומר שהם בגדר עניים, משום שאין להם משלהם מאומה. ולמעשה הכרעת הפוסקים⁴² שאין ליתן להם משום שאינם בגדר עניים. וכן⁴³ אין יוצאים יד"ח בנתינת מתנות לאביונים לתת"ם.

----- שער הציון -----

³⁴ פקודת אליעזר (הו"ד בסי' ה' חג בחג פי"ד הע' 9). וע"ע בשו"ת חת"ס (או"ח סי' קצו).

³⁵ ערוה"ש (סי' תרצד ס"ב), וכל הפוסקים דלעיל בשעה"צ מס' 27, וכן אמר לי הגר"מ גרוס.

³⁶ שו"ת קנין תורה (ח"א סי' קלב).

³⁷ הגר"ח קנייבסקי (קונטרס קיצור דיני פורים עמ' מא) וכתב (הובא בסי' ישמח ישראל עמ' קמט למטה) שהמנהג שהאב נותן להם פרוטה כדי שיקיימו את המצוה.

^{37*} שו"ת דברי שלום (ח"ו בפס"ת שם), וכן דעת הגר"ד פיינשטיין (סי' ישמח ישראל פורים הע' 168), וכן הוא ע"פ הגרש"ז אויערבאך (פסקי הלכות עמ' כח אות ח') שלא כתיב בהו "לכם" ועל כן לא צריך להקנות.

³⁸ לגבי שיעור המתנות לאביונים באופן כללי דעת הגר"ש אלישיב (אשרי האיש פמ"ו סי"ג, וישמח ישראל עמ' קלח) שבזמננו שאין לפרוטה ערך כלל אין יוצאים יד"ח בנתינת פרוטה וראוי ליתן מנה חשובה שישמח בה העני שהיא בערך חמשה שקלים לכל עני, אך הוסיף שהרוצה להקפיד ולהדר יתן מתנה חשובה שאין לעני בושה לקבלה, וגם שיהיה שמח בה, [ובשנת תשס"ב הורה ששיעור חמשים שקלים לכל עני, וכן נהג הסטייפלר לתת 50 שקל] וצריך לדעת שערך הכסף משתנה במשך השנים. וכהיום אמר לי הגר"מ גרוס שהוא 5 ש"ח, ודעת הגר"ש וואזנר (ישמח ישראל עמ' קמג) והגר"מ שטרנבוך (ליקוטי תשובות והנהגות פורים עמ' קפד) ששיעור מנה יפה למתנות לאביונים הוא עשרה שקלים לכל עני. ובבן איש חי וכן בכה"ח כתבו לתת שיעור סעודה של ג' ביצים פת, והגר"ע אויערבאך הורה בשנת תשס"ג (קונטרס מצוות הפורים-הוצאת תשע"ה אות ג) שהוא כ-15 ש"ח. ולגבי בחור ישיבה בסי' שלמי מועד (עמ' רפ) הביא בשם הגרש"ז אויערבאך ששאלו בחור (מישיבה קטנה) כמה כסף הוא צריך ליתן מתנות לאביונים, והשיבו: תלוי לפי הנותן והמקבל, אביך בחמישים שקל יוצא יד"ח בהידור, אך אתה אפי' בחצי שקל יוצא יד"ח.

³⁹ שו"ת חת"ס (יו"ד סי' רכט), הסטייפלר (אורחות רבנו ח"א עמ' רצח), והגר"נ קרליץ (אגרת הפורים עמ' יז הע' יג). ובפסקי שמועות (עמ' קכח הע' 99) הסתפק שכיום בזמננו שיש הרבה מבצעים ומבחנים שבחורים יכולים לקבל סכום כסף גדול או מילגות על כתיבת חידו"ת האם גם ע"ז הדברים אמורים.

⁴⁰ החזו"א (תורת הישיבה פי"ג הע' 11).

⁴¹ הגר"ר מנשה קליין (גאב"ד אונגוואר) בשו"ת משנה הלכות (ח"ט סי' שמה).

⁴² הסטייפלר (קה"י סוכה סי' כט), הגרש"ז אויערבאך (שלמי מועד עמ' רעא), והגר"מ שטרנבוך (תשובות והנהגות ח"ג סי' רפה).

⁴³ הגרש"ז אויערבאך (שלמי מועד עמ' רעא).

הזיק חבירו

יז. בחור ששתה יין בפורים יותר מכפי הרגלו ונשתכר והלך והזיק את חבירו, או שטינף את בגדיו, וכן בחורים ההולכים לביתם של רבני הישיבה והזיקו שם חפצים תוך כדי שכרותם וכן כל כיוצא בזה פוטרים אותם מלשלם⁴⁴ ויש מחייבים. וכיון שדינים אלו רבו פרטיו ודיניו ויש בזה כמה שיטות יש לעשות בכל הזיק או גזל בפורים שאלת חכם. ועיי'⁴⁵.

סעודת פורים

יח. אותם בחורים העוסקים במשך יום הפורים בגביית כספי צדקה ועיי' מתחילים סעודתם כמה דקות לפני השקיעה לא טוב הם עושים משום דרוב הסעודה צריכה להיות ביום ולא כמו שנוהגין להתחיל סמוך לערב ועיקר הסעודה היא ליל ט"ו⁴⁶. ולכל הפחות יתחיל הסעודה שלש שעות קודם הלילה^{46*}. ובפרט כשפורים יוצא ביום שישי שיש לעשות הסעודה בשחרית משום כבוד שבת. ודין זה אמור בשני הימים משום דחייב במשתה ושמחה בשני ימים י"ד וט"ו וכן נהגו לעשות סעודה בשניהם⁴⁶.

לשלוח משלוח מנות בפירות שביעית

יט. מותר לשלוח משלוח מנות בפירות שביעית, מלבד המשלוח מנות הראשון⁴⁷ [וגם בזה אם שולח שני מנות מלבד הפירות שביעית אז גם המשלוח מנות הראשון מותר⁴⁸] שבזה נחלקו הפוסקים, שיי"א⁴⁹ שאסור משום דהוי כפורע חובו בפירות שביעית, אך דעת רוב הפוסקים⁵⁰ שמותר, וטעם ההיתר הוא מב' סיבות דיש שהתירו⁵¹ מטעם דלא הוי חוב ממון אלא מצוה ויש שהתירו⁵² מטעם דזה לא חוב

----- שער הציון -----

⁴⁴ עיי' בס' תורת הישיבה (פיי"ג סי"ד) מש"כ בזה.

⁴⁵ עיי' בספר ימי משתה ושמחה (פל"ב אות ב' ג') ובס' הלי' חג בחג להגרמ"מ קארפ (פורים פט"ז ס"ז) ותמצא הרבה מראה מקומות בענין חיוב או פטור בתשלומין במזיק או גזלן בפורים עיי"ש.

⁴⁶ כל זה עיי' הרמ"א (סי' תרצ"ה ס"ב) והלבוש (שם סק"ב).

^{46*} כ"כ ביוסף אומץ (תתראט) ובמקום אחר כתב שלא לאחר את הסעודה עד אחר מנחה קטנה.

⁴⁷ כן מבואר בכל הפוסקים דלקמן ובכמה פוסקים מפורש כן להדיא. וזאת משום שרק המשלוח מנות הראשון זה חיוב ואסור לפרוע חובו בפ"ש משא"כ המשלוח מנות השני והלאה שאינו חוב אלא מצוה בעלמא וליכא איסור.

⁴⁸ פשוט וכנ"ל בהערה הקודמת וכ"ד הגרי"ש אלישיב (יבקשו מפיהו פורים ח"א פ"א אות לד), והגר"ח קנייבסקי.

⁴⁹ הגרי"ש וואזנר (שו"ת שבה"ל ח"ז סי' קפג), וכ"כ הג"ר יוסף ליברמן בשו"ת משנת יוסף (ח"א סי' כז), וכ"כ בחזו"ע (עמ' קנד).

⁵⁰ הסטייפלר (אורחות רבינו ח"ב עמ' שלד), הגרש"ז אויערבאך (הליכו"ש פורים פייט דבר הלכה אות י'), הגר"מ שך (שלמי תודה פורים סי' כט ס"ז ד"ה וכן), הג"ר נתן גשטטנר (שו"ת להורות נתן ח"י סי' נז-נח), הג"ר ישראל יעקב פישר (הליכות אבן ישראל ח"ב עמ' תנב), הגר"נ קרליץ (חוט שני עמ' רצח), הג"ר אשר וייס (מנחת אשר שביעית סי' מז מהדורא חדשה - תשע"ה), והג"ר משה מרדכי קארפ (משמרת השביעית פיי"ז הע' 31), וכן בשו"ת מנחת יצחק (ח"י סי' נז) נוטה להקל ע"פ הריב"ז (סי' ז' ס"י) ומסיים דיש לעיין בזה. ובדעת הגרי"ש אלישיב עיי' בשעה"צ מס' 54.

⁵¹ הסטייפלר (אורחות רבינו שם), הגרש"ז אויערבאך (הליכו"ש שם), הגר"מ שך (שלמי תודה שם), הגר"נ קרליץ (חוט השני שם), הגרמ"מ קארפ (משמרת שביעית שם). ועיי' במנחת אשר (שם) להגר"א ווייס מה הטעם עוד להתיר.

⁵² עיי' בס' אשרי האיש ובס' יבקשו מפיהו (ח"א פ"א אות לד) מש"כ בשם הגרי"ש אלישיב.

שאפשר לתבוע אותו בב"ד ע"ז, ויש שהתירו⁵³ מב' הטעמים, ויש⁵⁴ שהסתפקו בזה. ובכל האמור כששולח משלוח מנות בפ"ש צריך להודיע למקבל שזה מפ"ש⁵⁵.

להחזיר משלוח מנות בפירות שביעית

כ. י"א⁵⁶ שאסור להחזיר משלוח מנות בפ"ש, שהריהו מוכרח להחזיר לו כמנהג ונימוס העולם, והרי זה כתגמולין שאסור בפ"ש, וי"א⁵⁷ שמותר, וטעם ההיתר הוא מב' סיבות דיש⁵⁸ שהתירו מטעם דלא הוי חוב תגמולין של ממון אלא תגמולי מצווה, ויש⁵⁹ שהתירו מטעם דאינו יכול לתבועו בב"ד ע"ז, ויש⁶⁰ שהתירו מב' הטעמים וי"א⁶¹ שזה תלוי בב' הדעות המובאות בפאת השולחן (סי' ז' סק"י) אם משלמין מפ"ש דבר של גמ"ח. ולענין משלוח מנות בפ"ש מיבול נכרי עי'⁶².

----- שער הציון -----

⁵³ הג"ר ישראל יעקב פישר (הליכות אבן ישראל שם), וכן הג"ר נתן גשטטר (שו"ת להורות נתן שם) וכתב שכל זה רק לשי' הראשונים שלא כופים על מצוות דרבנן.

⁵⁴ הגר"ח קנייבסקי (דרך אמונה הלכות שמיטה ויובל), ואף הגר"ש אלישיב הסתפק בזה כמובא בס' יבקשו מפיחו (שם) שבשנת תשנ"ה נשאל אם מותר לשלוח מש"מ מפ"ש והשיב שאסור וכששאלו לאחר כמה ימים היכן מצינו מצוות שאסור לקיים בפ"ש שהרי מותר לשתות הד' כוסות מיין אוצר ב"ד, והשיב שמסופקני, שאפשר שהחוב של מש"מ הוא כמו חוב שהתורה הטילה עליו ולפיכך אין לפרוע החוב בפ"ש. ובשנת תשס"א שאלו אם מותר להחזיר מש"מ מפ"ש ובמושכל ראשון השיב שאסור וכששאלו שאף אחד לא יתבענו להחזיר לו מש"מ, וענה שא"כ מותר להחזיר מש"מ מפ"ש, ושאלו למה א"א לתת המש"מ הראשון מפ"ש, למה זה שונה מד' כוסות שהיא ג"כ מצווה ומותר לקיימה בפ"ש וענה שכיון שמשלוח מנות היא מצוה שחייב לקיים בממונו זה אסור, ושם בס' יבקשו מפיחו ביאר כוונתו דהיינו, שיש חיוב שיתן ממנו לחבירו אבל ד' כוסות היא מצוה גרידא ועי' מה שכתבנו בזה בבירור הלכה סי' א' בענין מש"מ בפ"ש. אמנם בס' אשרי האיש (או"ח ח"ג פמ"ז ס"ז ויו"ד ח"ב פמ"ח סנ"ז) כתב בשם הגר"ש שאסור לשלוח מש"מ מפ"ש משום דאין זה חוב שאפשר לתבוע אותו בב"ד על זה, ולא כתב שהסתפק בזה כלל.

⁵⁵ כן איתא בכל הפוסקים דלעיל ומקורו מדברי התוספתא (שביעית פ"ו) והרמב"ם (פ"ו מה"ל שמיטה ויובל).

⁵⁶ הבן איש חי (שו"ת תורה לשמה סי' קצג), וכ"כ הצפנת פענח (על הרמב"ם הל' שמיטה ויובל פ"ה ציון ההלכה סקכ"א פ"ב הטי"ו), וכן דעת הג"ר בצלאל זולטי (משנת יעב"ץ חלק או"ח סי' פ'), הגר"מ שך (שלמי תודה שם), הג"ר נתן גשטטר (שו"ת להורות נתן שם), הג"ר יוסף ליברמן (שו"ת משגי"ש שם), והגר"ח קנייבסקי (דרך אמונה שם).

⁵⁷ הגר"ש אויערבאך (הליכו"ש שם), הגר"ש אלישיב (קובץ מבקשי תורה), [אמנם עי' באשרי האיש (או"ח ח"ג פמ"ז ס"ז ויו"ד ח"ב פמ"ח סנ"ז) שהביא בשם הגר"ש לאסור לשלוח מש"מ ולהחזיר מש"מ כתב בשם תורה לשמה לבן איש חי שאסור וצ"ע], חזו"ע (שם), הגר"א ווייס (מנחת אשר שם), והגר"נ קרליץ (חוט השני שם). אך מש"מ למלמד של ילדו הסתפק הגר"ק שאולי אסור מאחר והוי כשילום חוב ונשאר בצ"ע ועי' מה שכתבנו בזה בבירור הלכה סוף סי' א' בענין מש"מ בפ"ש.

⁵⁸ הגר"ש (הליכו"ש שם), הגר"ק (חוט שני שם).

⁵⁹ הגר"ש אלישיב (קובץ מבקשי תורה אדר ב' תשנ"ה כרך ג' קובץ יד סי' קמח עמ' קפז).

⁶⁰ הג"ר אשר ווייס (מנחת אשר שם).

⁶¹ הגר"ש וואזנר (שו"ת שבט הלוי שם).

⁶² לענין הנהגה קדושת שביעית בפירות נכרים וכדעת החזו"א ורוצה לשלוח או להחזיר למי שנוהג כדעת הפוסקים שאין בהם קדושת שביעית, וכן איפכא לענין הנהגה להקל ורוצה לשלוח למי שמחמיר בזה עי' מה שכתבנו בזה בבירור הלכה סי' א' בענין מש"מ בפ"ש, וכיון שלא ראיתי מפורש בפוסקים ע"ז מלבד מש"כ בס' שלמי תודה להגר"צ פלמן פורים (עמ' שד) שג"כ לא הכריע בזה, על כן לא כתבתיים כאן לדינא ואין לסמוך ע"ז למעשה בלי הוראת חכם.

תפילה בלבוש כראוי בפורים

כא. אותם בחורים ההולכים בפורים לצורך גביית כספי צדקה עם חולצות קצרות, אין להם להתפלל כך (או לברך כך ברהמ"ז) ויש להם לכסות עצמם כראוי⁶³, ובכך יכולים להתפלל אף בתחפושת, ואף שאינו דרך כבוד לעמוד כך לפני השי"ת, מ"מ בפורים שנוהגים להתחפש, כיון שמכוסה גופם כהוגן וכהלכה ועומד באימה כלפני מלך, שפיר דמי, כיון שאינו לשם קלות ראש אלא לשם מצוה ומנהג ישראל⁶⁴. אמנם לדעת הגרי"ש אלישיב⁶⁵ אסור להתפלל עם תחפושת ואף לילדים קטנים אסור להתפלל כך. ואם בשביל להתפלל עם כובע וחליפה יצטרך לחכות ויפסיד עי"ז תפילה בציבור י"א⁶⁵ שאעפ"כ לא יתפלל בלי כובע וחליפה. וה"ה לברהמ"ז⁶⁶.

שער הציון

⁶³ ולא די שיכסו עצמם עם חולצה עם שרוולים ארוכים אלא צריכים גם ללבוש בגד עליון כמבואר בש"ע (סי' צא ס"ה) שצריך להתפלל בלבוש שעומדים בפני גדולים ובפני מלך. ועל כן כתבו פוסקי זמנינו שכהיום שאין הדרך ליפגש עם שרים חשובים ורבנים גדולים בלא כובע וחליפה א"כ איסור גמור להתפלל בלא כובע וחליפה (עי' פסקי תשובות סי' צ"א אות ג') ודבר זה מדינא דגמ' דכתיב הכון לקראת אלוקיך ישראל כמבואר בגמ' בשבת (דף י' ע"א) עיי"ש. ועי' מש"כ בזה האדמו"ר מצאנז קלויזנבורג (שו"ת דברי יציב ח"א סי' ס'), והגר"מ שטרנבוך (תשובות והנהגות ח"ד סי' כו). ועי' מש"כ בכה"ח (סי' צא סקכ"ו). ובתורת משה לחת"ס (לפסח-בשיר מעון). כתב דבגד עליון אור מקיף הוא הסובב האדם ומבריח את המקטרגים והמזיקין החיצונים.

⁶⁴ הגרי"ש ואזנר (שו"ת שבט הלי ח"י סי' יח). ופסק כן לגבי ליטאי המתלבש בתחפושת חסידי או איפכא ובשניהם ישנו בגד עליון ועל כן אפשר להתפלל גם בתחפושת אך מי שמתחפש באופן שאינו מכוסה כראוי כעומד לפני מלך אינו יכול להתפלל כך. וכ"פ הגר"מ גרוס (ס' נקיות וכבוד בתפילה), וכ"ה הגר"י גס (קונטרס מצוות הפורים-הוצאת תשע"ה אות י') והוסיף, שאפי' בבגדים צבעונים וכד' ג"כ ניתן להתפלל כיון שזה חלק ממצוות היום וכמו שהביא הרמ"א.

⁶⁵ הובא בסי' יבקשו מפיחו (ח"ב עמ' תנא).

⁶⁵ הגר"ח קנייבסקי (ס' נקיות וכבוד בתפילה פי"א הע' 7), והגר"ר יצחק זילברשטיין כמובא בסי' עלינו לשבח (בראשית עמ' שסז) ושם כתב שאף בנעלי בית אסור להתפלל. ושמעתי שכן הוא גם דעת הגר"מ שטרנבוך (אך אין לסמוך על שמיעה זו). והעולם בפורים לא נוהרים בזה אך צריך לדעת שזה חיוב גמור מדינא דגמ'. ובשו"ת נטע שורק (סי' ו) פטר להתפלל בציבור אדם אשר אינו יכול להתפלל בלא כפפות לידיו כשנמצא בביהכ"ס, וכתב בפסקי תשובות (סי' צא הע' 27) שלפי דבריו כ"ש שאין להתפלל בלא כובע ומלבוש עליון אף אם יפסיד עי"ז תפילה בציבור. אמנם דעת הגרש"ז אויערבאך (הליכו"ש פ"ב סט"ו), והגר"ש אלישיב (אשרי האיש פי"ט סכ"ד, ואבני ישפה עמ' מ'), ותפילה כהלכתה פ"ז עמ' פ') שאין להפסיד עי"ז תפילה בציבור. אך דעת הגריש"א שאם יספיק להתפלל שמו"ע עם הש"ץ עדיף שיחכה שיביאו לו כובע וחליפה ויתפלל עם הש"ץ דבאופן כזה ניתן לסמוך על הפוסקים דס"ל שתפילה עם הש"ץ נחשבת תפילה בציבור.

⁶⁶ והיינו שלא יברך ברהמ"ז בלי כובע וחליפה כמש"כ הגר"ח זוננפלד (שו"ת שלמת חיים סי' קפא) שהכובע והחליפה בברהמ"ז הוא חיוב גמור מדינא דגמ' בענין עיטוף דכתיב "וברכת" אנחנו מברכים להשי"ת ויהיה באימה וביראה. עי' מהרש"א בח"י אגודת (ברכות דף נא) שכי' בעיטוף כדאמר' לעיל עיי"ש "הכון לקראת אלוקיך ישראל" ופרס סודריה דתהוי אימתא דשמיא על המברך. וברהמ"ז חמור יותר מתפילה משום דהוי דאורייתא, ובפרט שכתב בשו"ע (סי' קפ"ג ס"ח) שלענין לשאול בברהמ"ז מפני היראה או מפני הכבוד יש מי שאומר שדינה כתפילה ובסעי' ט' כתב השו"ע שברהמ"ז יש לברך באימה. ועי' במ"ב (סי' קפג סק"א) שהביא המג"א שכתב בשם הב"ח שיר"ש לא יברך במצנפת, רק ישים הכובע על ראשו. ויש נוהגין ג"כ להתעטף בבגד עליון, דכל זה הוא בכלל עיטוף הנאמר בגמ'. והגר"ח קנייבסקי (דולה ומשקה עמ' קיא) פסק כן הלכה למעשה שצריך כובע וחליפה בברהמ"ז.

האוספים כסף ועוברים ממקום למקום לענין ברכה ראשונה ואחרונה

כב. בחורים שהולכים לאסוף צדקה וכו' ושותים יין בכל מקום ומקום יש להם לכתחילה לשתות פחות מרביעית ויברך "בורא פרי הגפן" בכל מקום⁶⁷, ובדיעבד אם שתה רביעית יכול לסמוך על הברכה שבירך במקום הראשון, ויברך "על הגפן" במקום שסיים לשתות⁶⁸.

----- שער הציון -----

⁶⁷ הגר"ש דבליצקי (סי' ישמח ישראל פכ"ט הע' 283).

⁶⁸ שו"ת דברי שלום (ח"ו בפס"ת הו"ד בישמח ישראל שם). וטעמו דאולי יש להם דין כהולכי דרכים ע"פ ברכת הבית (שער כי' סעי' א' וסעי' ד') עיי"ש. וע"פ הזכרונות אליהו (מני, ח"א עמ' קיג) עדיף טפי שיקח עמו את יינו בכל מקום ויכוין במקום הראשון ששותה על כל המקומות שישתה. ועי' שבילי דוד (סי' קעח אות ג').

